

2021
SANSKRIT
[GENERAL]
Paper : I

Full Marks : 100

Time : 3 Hours

*The figures in the right-hand margin indicate marks.**Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.*

1. Answer any **six** of the following: 1×6=6
যে-কোনো ছয়টি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) “यदि तावदयं स्वप्नो धन्यमप्रतिबोधनम्”—Who said this?
“यदि तावदयं स्वप्नो धन्यमप्रतिबोधनम्”—উক্তিটির বক্তা কে?
- b) Who was Tarapīḍa?
তারাपीड़ কে ছিলেন?
- c) Which quality did Lakṣmī achieve from ‘पारिजातपल्लवः’?
পারিজাতপল্লব থেকে লক্ষ্মী কী গুণ আহরণ করেন?
- d) What was the name of Vidūṣaka in the drama ‘Svapnavāsavadattam’?
‘स्वप्नवासवदत्तम्’ নাটকে বিদূষকের নাম কী ছিল?
- e) Account for case ending of the underlined word of the following:

নিম্নের রেখাঙ্কিত পদের কারক বিভক্তি নির্ণয় কর :
उपर्युपरि लोके हरिः ।

- f) Give example of ‘समाहारद्वन्द्व’.
সমাহার দ্বন্দের উদাহরণ দাও।
- g) What do you mean by गण?
‘गण’ কাকে বলে?
- h) When ‘लघुस्वर’ becomes ‘गुरु’?
‘लघुस्वर’ कখন ‘गुरु’ হয়?
2. Answer any **eleven** questions : 2×11=22
যে-কোনো এগারোটি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) Name the Daivajña according to Bhāsa.
ভাস উল্লিখিত দৈবজ্ঞের নাম লেখ।
- b) What is ‘गुरु-स्वरः’?
‘गुरु-स्वरः’ কী ?
- c) Give the definition of ‘प्रहर्षिणी’ metre.
‘प्रहर्षिणी’ ছন্দের লক্ষণ দাও।
- d) What is the difference between ‘क्त्वाच्’ and ‘ल्यप्’?
‘क्त्वाच्’ ও ‘ल्यप्’ প্রত্যয়ের পার্থক্য কি ?
- e) Give the example : (any two)
উদাহরণ দাও : (যে-কোনো দু’টি)
कर्तारि तृतीया, निर्धारणे षष्ठी, कर्मणि चतुर्थी
- f) Distinguish between :
অর্থগত পার্থক্য লেখ :
राजन्यति and राजीयति

- g) Give the compound words with name of the Samāsa : (any **two**)
 समासের নাম ও সমস্ত পদটি লেখ : (যে কোনো দুটি)
 अहनि अहनि, माता च पिता च, शत्रौ चरति च सः ।
- h) “तथापि भवद्गुणसन्तोषो मामेवं मुखरीकृतवान् ।”
 Who is the listener and who is the speaker of this line ?
 উদ্ধৃতাংশটির বক্তা ও শ্রোতা কারা ?
- i) “किं वक्ष्यतीति हृदयं परिशङ्कितं मे”—who is the speaker ? Why did the speaker make this remarks ?
 “किं वक्ष्यतीति हृदयं परिशङ्कितं मे”—उद्धृताংশটির বক্তা কে ? বক্তার এরূপ বলার কারণ কি ?
- j) Write the ‘Bharatavākyaṃ’ of the drama ‘Svapnavāsavadattāṃ’.
 ‘स्वप्नवासवदत्तम्’— নাটকের ভারতবাক্যটি লেখ ।
- k) “अथायं विभ्रमो वा स्याद् विभ्रमो ह्यस्तु मे चिरम्”—who said this and when ?
 “अथायं विभ्रमो वा स्याद् विभ्रमो ह्यस्तु मे चिरम्”—কে কখন একথা বলেছিলেন ?
- l) Name the two dramas written by Bhāsa.
 ভাস রচিত দুটি নাটকের নাম লেখ ।

3. Answer any **seven** questions: 6×7=42
 যে-কোনো সাতটি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) i) Substitute in single word (any **three**):
1×3=3
 এককথায় প্রকাশ কর (যে-কোনো তিনটি) :
- a) शोभनो गन्धः अस्य
 b) द्वारे नियुक्तः
 c) आप्तुमिच्छति
 d) पुनः पुनः पिवति
 e) रहसि भवम्
- ii) Give the resulting form (any **three**):
1×3=3
 উৎপন্ন শব্দটি লেখ : (যে-কোনো তিনটি)
- a) प्र-वस् + ल्यप्
 b) हा + शत्
 c) हन् + णिच् + त्का
 d) वह् + इमनिच्
 e) ज्ञा + सन् + उ
- b) i) Decline (any **three**): 1×3=3
 শব্দরূপ নির্ণয় কর : (যে-কোনো তিনটি)
- a) मातृ in द्वितीया बहुवचन
 b) सिंह in सप्तमी बहुवचन
 c) पथिन् in तृतीया एकवचन
 d) अस्मद् in चतुर्थी एकवचन
 e) भगवत् in प्रथमा एकवचन

- ii) Conjugate (any **three**): $1 \times 3 = 3$
 পাতুরূপ নির্ণয় কর : (যে-কোনো **তিনটি**)
- a) दा in लट् प्रथमपुरुष द्विवचन
 b) दृश् in विधिलिङ् मध्यमपुरुष एकवचन
 c) स्था in लोट् प्रथमपुरुष एकवचन
 d) स्पृश् in लङ् in उत्तमपुरुष एकवचन
 e) मृ in लृट् मध्यमपुरुष एकवচন
- c) Define and illustrate mentioning 'यति' from the following *chandās* (any **two**): $3 \times 2 = 6$
 উদাহরণসহ 'যতি' চিহ্ন দিয়ে ছন্দের সংজ্ঞা নিরূপণ কর (যে-কোনো **দুটি**) :
 মালিনী, বংশস্থবিলম্, শার্দূলবিক্রীড়িতম্, স্মধরা ।
- d) Name and expound the Samāsa (any **three**): $2 \times 3 = 6$
 ব্যাসবাক্য এবং সমাসের নাম লেখ : (যে-কোনো **তিনটি**)
 ঘনশ্যামঃ, হস্তপাদম্, ত্রিলোকী, বিদ্যাহীন:
- e) a) Disjoin *sandhi* (any **three**): $1 \times 3 = 3$
 সন্ধি বিচ্ছেদ কর : (যে-কোনো **তিনটি**)
 প্রৌঢ়ঃ, বিধূদয়ঃ, নগ্মম্ভু, দ্বাবপি
- b) Join *sandhi* (any **three**): $1 \times 3 = 3$
 সন্ধি যুক্ত কর : (যে-কোনো **তিনটি**)
 লতে + এতে, পতন্ + तरू, मनः + रथः,
 वृक्ष + छाया

- f) i) Account the case ending of the following underline words (any **three**): $1 \times 3 = 3$
 রেখাঙ্কিত পদের কারক-বিভক্তি নির্ণয় কর (যে-কোনো **তিনটি**) :
 a) दुःखेन रोदिति
 b) चर्मणि द्विपिनं हन्ति
 c) वृक्षात् उत्पतति खगः
 d) गुरवे नमः कृत्वा स जगाम
 e) प्रदीयतां दाशरथाय मैथिली
- ii) Show the difference (any **two**): $1 \frac{1}{2} \times 2 = 3$
 পার্থক্য দেখাও : (যে-কোনো **দুটি**)
 महाराजः and महाराजा, राजन्वान् and राजवान्,
 दन्तवान् and दन्तुरः, वाक्यम् and वाच्यम्
- g) Translate into Bengali (any **one**): 6
 বাংলায় অনুবাদ কর (যে-কোনো **একটি**) :
 i) प्रतिशब्दकमिव राजवचनमनुगच्छति जनो भयात्
 उद्दामदर्पश्वयथुस्थगितरावण विवश्चोपदिश्यमानमपि ते
 न शृण्वन्ति । शृण्वन्तोऽपि गजनिमीलितेना-वधीरयन्तः
 स्वेदयन्ति हितोपदेश-दायिनो गुरून्।
 अहंकारादाहज्वरमूर्च्छन्धिकारिता विह्वला हि राजप्रकृतिः।
- ii) दृढगुणापाशसन्दान निष्पन्दीकृतापि नश्यति।
 उद्दामदर्पभटसहस्रोल्लासितासिलता पञ्जर विधृतपि
 अपक्रमति । मदजलदुर्दिनान्धकारगज
 घनघटापरिपालितापि प्रचालयते । न परिचयं
 रक्षति । नाभिजनमीक्षते न रूपमालोक्यते ।

- h) Scan and define metre after mentioning 'यति' of any **two** of the following: $3 \times 2 = 6$
 यति उल्लेखपूर्वक छन्द निर्णय कर (ये-कोनो दूटि) :
- संयमः किमिति जन्मतस्त्वया ।
  - प्रवर्ततां प्रकृतिहिताय पार्थिवः ।
  - रक्षायोगादयमपि तपः प्रत्यहं सञ्चिनोति ।
  - यात्येकतोऽस्तशिखरं पतिरोषधीनाम् ।
- i) Explain (any **one**): 6
 व्याख्या कर (ये-कोनो एकटि) :
- दुःखं त्यक्तं बद्धमूलोऽनुरागः स्मृत्वा स्मृत्वा याति नवत्वम्।
 यात्रा त्वेषा यद् विमुच्येह वाष्पं प्राप्तानृण्या याति बुद्धिं
 प्रसादम् ॥
  - कः कः शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले रज्जुच्छेदे के घटं धारयन्ति।
 एवं लोकस्तुल्यधर्मा वना
- j) Translate into Bengali (any **one**): 6
 বাংলায় অনুবাদ कर (ये-कोनो एकटि) :
- विश्रब्धं हरिणाश्चरन्त्यचकिता देशागतप्रत्यया
 वृक्षाः पुष्पफलैः समृद्धविभवाः सर्वे दयारक्षिताः ।
 भूयिष्ठं कपिलानि गोकुलधनान्यक्षेत्रवत्यो दिशो
 निःसन्धिमिदं तपोवनमयं धूमो हि वहाश्रयः ॥
  - अनाहारे तुल्यः प्रततरूदितक्षामवदनः
 शरीरेऽसंस्कारं नृपतिसमदुःखं परिवहन् ।
 दिवा वा रात्रौ वा परिचरति यत्नैः नरपतिं
 नृपः प्राणान् सद्यस्तजति यदि तस्याप्युपरमः ॥

4. Answer any **one** of the following : $10 \times 1 = 10$
 ये-कोनो एकटि प्रश्नेर उत्तर दाओ :
- Summarise the contents of Act V of Bhasa's 'Svapnavāsavadattām' and indicate its dramatic significance.
 भासेर 'स्वप्नवासवदत्तम्' नाटकेर पञ्चमाङ्केर नाटकीय तात्पर्य संक्षेपे आलोचना कर ।
  - Who was Śukanāsa? What, according to him, is the justification for the advice given by him to Chandrapīḍa?
 शुकनास के छिलेन ? चन्द्रापिडके देओया तौर उपदेशेर तात्पर्य विश्लेषण कर ।
5. Translate into Sanskrit : (any **one**) $10 \times 1 = 10$
 संस्कृत भाषाय अनुवाद कर (ये-कोनो एकटि):
- Students are the future hope and strength of our country. Much depends on how they spend their time and energy. They have to acquire knowledge and experiences and wisdom. They should know the conditions, habits and customs of the people. But they should not waste their energies in vain. It is better, if they follow the saying, "Students sole devotion is study."

ছাত্ররাই আমাদের দেশের ভবিষ্যৎ আশা ও শক্তি । তারা তাদের সময় এবং শক্তিকে কি ভাবে ব্যয় করবে তার উপরেই অনেক কিছু নির্ভরশীল । জ্ঞান, অভিজ্ঞতা ও শিক্ষা তাদের অর্জন করতে হবে। লোকের অবস্থা, অভ্যাস এবং প্রথা তাদের জানা উচিত । তাদের বৃথা শক্তিক্ষয় করা উচিত নয় । তাদের পক্ষে ‘ছাত্রদের অধ্যয়নই তপস্যা’ - এই মহাজনবাক্য অনুসরণ করা বাঞ্ছনীয় ।

- b) A poor woman once came to Buddha and asked him for medicine to restore her dead child to life. He told her that he would revive her son if she could bring mustard seeds from a house where death had never occurred. The sorrowing mother went from doors to doors but did not find any such house. She returned with a heavy heart. Then Buddha advised her to give up her grief since death is common to all.

একসময় একজন দরিদ্র রমণী বুদ্ধের নিকটে এলেন এবং তাঁর মৃত সন্তানকে পুনর্জীবিত করার জন্য তাঁর কাছ থেকে ঔষধ প্রার্থনা করলেন । তিনি তাকে বললেন যে, রমণীর পুত্রটিকে তিনি পুনর্জীবিত করতে পারবেন যদি তিনি কোনো বাড়ী থেকে সরিষা আনতে পারেন যে বাড়ীতে মৃত্যু কখনো সংঘটিত হয়নি । শোকার্ত মাতা দ্বারে দ্বারে ঘুরে শূন্য হাতে ব্যথিত হৃদয়ে ফিরে এলেন । তখন বুদ্ধ তাকে শোক পরিত্যাগ করার উপদেশ দিলেন কারণ মৃত্যু সকলেরই অবধারিত ।

6. Read the following passage and answer the questions in Sanskrit:

অনুচ্ছেদটি পাঠ কর এবং প্রশ্নগুলির উত্তর সংস্কৃত ভাষায় লেখ :
 असि ब्रह्मरण्या कर्पूरतिलको नाम हस्ती । तमवलोक्य सर्वे शृगालाश्चिन्तयन्ति स्म - यद्ययं केनाप्युपायेन म्रियते तदास्माकम् एतद् देहेन मासचतुष्टयस्य भोजनं भविष्यति । तत्रैकेन वृद्धशृगालेन प्रतिज्ञातम् - मया बुद्धिप्रभावादस्य मरणं साधयितव्यम् । अनन्तरं स वञ्चकः कर्पूरतिलकसमीपं गत्वा साष्टाङ्गपातं प्रणम्य उवाच - देव दृष्टि प्रसादं कुरु । हस्ती ब्रुते - कस्त्वम् ? कुतः समायातः सोऽवदत् - जम्बुकोऽहम् ।

- i) तं दृष्ट्वा शृगालाः किं चिन्तयन्ति स्म ? 3
 ii) हस्ती वृद्धशृगालं किं ब्रुते ? किं वा तत्रोत्तरम् ? 2+3
 iii) कः कर्पूरतिलकः ? सः कुत्र वसति स्म ? 2